

desentotsolar-se, tutaltes, Roques de Tot-lo-Món [nota 3].

Tòt 'broc', V. *tuta Totabona, totada, total, totalitari, -tarisme, totalitat, totalitzar, totalta*, V. *tot Tòtana*, V. *tòtina (tòtil) Totar*, V. *tot i tòt (TUTA)* ⁵ *Totara*, V. *tot Totarra*, V. *tòt l'otavia, totduna*, V. *tot*

TÒTEM, d'una llengua nord-americana de la família algonquina. □ 1.ª doc.: 1932 (Sagarra). En anglès ¹⁰ des de 1770 (N. E. D.; Friederici, *Amer. Wb.*, 622-23). DERIV.: *Totemisme. Totèmic*.

Totesespícies, totesherbes, totestiu, tothom, tothora, V. *tot*

TÒTIL, 'mena de gripau', mot de creació onomatopeica i expressiva. □ 1.ª doc.: 1902, Ruyra, *Marines y Boscatges*.

«Un acompassat flauteig de tòtils que sonà lluny, en una fondata», id., id. (= *Pinya de Rosa*). En recordo un altre passatge de Ruyra o de Bertrana («el concert aflautat dels tòtils»).

V. text en *assidu (SEURE)*. Recordo haver-ne sentit cantar molts cap a l'alt Vallès, c. 1924, i que allí també l'anomenaven *tòtil*. Com que se senten sobretot cap a la primavera, un aforisme de pastors és «quan el *tòtil* ha cantat, / el bestiar és eixhivernat [eixav-] / si té bona herba i no és gamat» (BDC XIX, 147). Com que el so més perceptible del cant és una espècie de *ti* molt agut (i de vegades sembla anar acompanyat d'un altre element més obscur i baix) es pot dir bastant que és una verdadera onomatopeia, si bé és clar que l'element més important és encara la repetició *t-t* que tant o més que imitativa té caràcter expressiu. ³⁵

Fora del domini català, sobretot a França, n'hi ha noms ben paral·lels: bearn. *tütà* 'gripau' propi del SE. (Vall d'Ossau, Lespy-R.) i d'altres aplegats per Sainéan (cf. encara Spitzer, *Lexikk*, 122): alvernès *toute* «rainette» (Puy-de-Dôme), Morvan *totou* 'gripau' ⁴⁰ norm. *tata, toutou* id. (Sainéan, *BbZRPb* x, 117-118). No és tan segur l'origen de l'angl. *toad* 'gripau', que els anglistes declaren d'etimologia desconeguda, tenint en compte, que si bé sense germans germànics, és molt antic: ja ags. *tāda* (i *tādde*- gen. sg. en NLL): tanmateix una creació paral·lela a la d'aquests mots romànics (com vol Sainéan) potser és certa: més que més tenint en compte que no sempre hi va manca una variant amb element *i*: un *tādi*(g)e es troba cap allà c. al segle XIII, i *tadde* en el XII. No oblidarem que hi ha formacions semblants fins en llengües ben exòtiques, com a la Índia, el marathi *ṭīṭavī* ocell que «makes a shrill plaintive noise» (si bé sembla més aviat ser el trencallòs: RDKarmarkar, nota a l'ed. de Kalidassa, *Vikramōrvaṇī*, Poona 1920, 1.2.2); lit. *tūtūtis, tuttlys* 'pupuc', amb el qual Pok., *IEW*, 1097, tot admetent la creació onomatopeica, relaciona un ll. *tutubare* 'cridar (l'òliba)'.

Amb aquests i especialment *ṭīṭavī* i *tutubare*, s'enllaça el val. *totovia* «cogullada» (A. Boscà, *GGRV*, ⁶⁰

p. 530, usual almenys des de la zona central fins a l'extrem S.): «--- en el camp --- una faena --- es collites --- un any en atre aforres algo --- y mas-que encara siga: val més una *tutuvia* que un teulaí», *Canyis-saes*, 106. *Totovia* coincideix amb el cast. TOTOVIA (DCEC/DECH) i també amb les nombroses variacions de noms d'ocells que he aplegat a COTOLIU, al qual remeto, i que ací no repetirem. En fi també hi ha alguna relació amb *tolestiu* ['Fringilla'], DTo. 1647; i especialment usat en terra val. (cites en *AlcM*); si bé cal explicar que el poble interpreta el crit d'aquest moixó (també dit *estiverol*, cantaire sobretot a l'estiu) com *tot-estiu*: tal com el poble interpreta el crit de la guatlla com *blat-segat*, pel temps en què més se senten cantar. A Sumacàrcer, però, ho alteraven en *potestiu* ¹⁵ (o vacillant *potas-*, 1962): «té una corbateta negra, i canta piu-piu», en el qual hi ha contaminació de la *p-* de *perdiu*.

L'element repetitiu *t-t* agermana el mot al ll. vg. TETONE > *tudó*. Llavors també hi podem fer lloc a *tòtina* tort., CastPna. i Val. nom del cap-gros i de certs peixos afins a les rajades, amb variant *tòtina* a Tarr. *Totineta* moixó 'cuereta' (Escrig 1851, «aguzanieves»). Des de la idea de cap-gros, en particular, i també de 'gripau' es pot arribar al cat. pop. central *tòtila*, m., que d'altres diuen *tòtil* (que no és pas tarmut, amb el qual sembla que tendeix a confondre'l *AlcM*), i *toti* a Ribag., *tòtilis* a Reus. Ens guardarem, però, de cercar-hi cap relació amb el nom de *Totila* rei dels longobards, que destruí Florència (ja esmentat per Dante, *De Vulg. Eloquio* II, § 6.5), formació pròpiament germànica (encara que pugui contenir un element hipocòrisc, però amb el sufix dim. germànic -*il*(A), a la manera de *Attila, Bobila* etc.).

Tòtina, totineta, V. *tòtil Totjorn, totjust*, V. *tot Totoliva*, V. *cotoliu Totovia*, V. *tòtil Totpoderós, tots-sants, totesguít, totstems, tòtum*, V. *tot El Toix, totxa, totxada, totxament, totxar, totxera, totxeria, totxesa, totxo, totxorrot*, V. *tòs Totzó* (no hi ha tal germ. *Tozone, AlcM*, etim. impossible, en realitat és *Tatzó*, pre-romà, *EntreDL* II, 167)

TOU, adj., encara que en el seu valor més estès i divulgat, significa avui 'bla, que cedeix fàcilment a la pressió', el sentit antic i més propi fou 'buit de dins' i també 'porós, esponjós, cavernós', i es formà tornant adjectiu el ll. TÖFUS 'turo, pedra calcària, porosa', que sonoritzant normalment la -f- passà primer a *tovo* i d'aquí a *tou*. □ 1.ª doc.: com a substantiu en el sentit de 'el buit intern d'una cosa', fi S. XIII; com a adj., c. 1405-10, StVicenF, en el sentit de 'buit de dins'; en el de 'bla', 1764, i no es propaga fins al S. XIX.

La llançada del cavaller «li passà per lo *tou* de les costelles ben quatre dits», Desclot (§ 159, *NCL* v, 84.7). Com a nom substantiu, tal com ho fou, exclusivament, el ll. TÖFUS, ja apareix sovint en el S. XIV: del context es desprèn que és un objecte buit de dins, apte per servir de receptacle, i no resulta sempre prou clar, de quin objecte es tractava exactament; no sembla que